

Serap DUYGULU

**COVID-19 PANDEMİSİ VE
TEKNOLOJİK YETERLİLİK:
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN
EKRAN KULLANIM EĞİLİMLERİ VE
EKRAN SÜRELERİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

**FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2026**

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Genel Yayın No | General Publication Number: 1314
Sertifika no | Certificate Number: 77398

Filiz Kitabevi
Yayın No | Publication Number: 2026/64

Kitap Adı: COVID-19 Pandemisi ve Teknolojik Yeterlilik: Lise Öğrencilerinin
Ekran Kullanım Eğilimleri ve Ekran Süreleri Üzerine Bir Araştırma
Book Title: COVID-19 Pandemic and Technological Competence: An Examination
of High School Students' Screen Use Behaviors and Screen Time
ISBN: 978-625-8585-60-5
DOI: doi.org/10.64161/filiz.9786258585605

Yazar(lar) | Author(s): Serap DUYGULU | orcid.org/0000-0002-4382-7476
Kurum | Institution: İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü,
Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora Programı

Konu Kategorisi | Subject Categories: İletişim ve Medya Psikolojisi, Dijital Psikoloji,
Medya ve İletişim Araştırmaları

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 16 x 23 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 346

Yayın Tarihi | Publication Date: Mayıs 2026 | May 2026
Yayın Yeri | Place of Publication: İstanbul, Türkiye
Mizanpaj | Layout: Vildan YAVUZ
Baskı ve Cilt | Printing and Binding: Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika no: 77398)

© All rights reserved | Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Mollahüsrev Mah. Cemalyener Tosyalı Cad. No: 57A
Vefa-Fatih / İstanbul • Tel: +90 (212) 527 07 18
www.filizkitabevi.com • bilgi@filizkitabevi.com

ÖNSÖZ

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan büyük toplumsal olaylar, bireylerin yaşam biçimlerini, alışkanlıklarını ve iletişim süreçlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve kısa sürede küresel bir krize dönüşen COVID-19 Pandemisi de bu dönüşümlerin en belirgin örneklerinden biri olmuştur. Pandemi sürecinde eğitimden çalışma hayatına, sosyal ilişkilerden günlük yaşam pratiklerine kadar pek çok alan dijital platformlara taşınmış; teknoloji, bireylerin yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir.

Özellikle çocuklar ve gençler açısından değerlendirildiğinde, Pandemi dönemi yalnızca bir sağlık krizi değil, aynı zamanda dijitalleşmenin hızlandığı ve ekran kullanım alışkanlıklarının yeniden şekillendiği bir süreç olarak dikkat çekmiştir. Uzaktan eğitim uygulamaları, sosyal etkileşimlerin çevrim içi ortamlara taşınması ve dijital araçların günlük yaşamın merkezine yerleşmesi, gençlerin ekran karşısında geçirdikleri süreleri önemli ölçüde artırmıştır. Bu durum, teknolojik yeterliliklerin gelişimine katkı sağlarken, ekran kullanımının bireysel, psikolojik ve sosyal etkilerine ilişkin yeni araştırma alanlarını da beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma, COVID-19 Pandemisi sürecinde lise öğrencilerinin teknolojik yeterlilik düzeyleri ile ekran kullanım eğilimleri ve ekran süreleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır ve gençlerin teknoloji ile ilişkisini psikolojik ve iletişimsel boyutlarıyla ele almaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulguların; eğitimciler, psikologlar, iletişim araştırmacıları, ebeveynler ve politika yapıcılar açısından önemli değerlendirmeler sunacağı düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra çalışma, dijitalleşmenin genç bireyler üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalara da katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu eser, doktora tezimin gözden geçirilmiş ve kitap formatına uygun hâle getirilmiş biçimidir. Araştırmanın planlanmasından sonuçlandırılmasına kadar geçen süreçte bilgi, deneyim ve destekleriyle katkıda bulunan danışman hocam Prof.Dr. Zeliha Hepkon, Enstitü Müdürümüz Prof. Dr. Füsün Alver ve Prof. Dr. Oya Şakı Aydın'a, araştırmaya katılarak değerli veriler sağlayan öğrencilere, öğretmenlere ve her zaman yanımda olan aileme içten teşekkürlerimi sunarım.

Pandemi döneminin birey, toplum ve teknoloji ilişkisini yeniden düşünmemize neden olduğu günümüzde, bu çalışmanın dijital çağın genç kuşaklarını anlamaya yönelik akademik tartışmalara mütevazı bir katkı sağlaması en büyük temennimdir.

Dr. Serap Duygulu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLO LİSTESİ	XI
ŞEKİL LİSTESİ	XVII
GRAFİK LİSTESİ.....	XIX
RESİM LİSTESİ	XXI
KISALTMALAR	XXIII
ÖZET.....	XXV
ABSTRACT	XXVI

GİRİŞ1

1. TEKNOLOJİ, TOPLUM VE EĞİTİM7

1.1. Teknoloji ve Toplum İlişkisi	7
1.1.1. Teknoloji: Kavramsal Çerçeve.....	12
1.1.2. Teknoloji ve Gençler Arasındaki İlişki	13
1.1.2.1. Teknofobi	19
1.1.2.2. Teknofili	20
1.1.3. Yeterlilik (Competency)	20
1.1.4. Teknolojik Yeterlilik.....	22
1.1.5. Siber Beceriler	29
1.1.6. Medya Okuryazarlığı	31
1.1.6.1. Dijital Okuryazarlık	33
1.1.7. Siber Zorbalık	34
1.1.8. Mahremiyet ve Mahremiyet İhlali	41
1.1.9. Mahremiyet ve Gözetim	44
1.2. Enformasyon Toplumu Teorileri	48

1.2.1. Teknolojik Elit	49
1.2.2. Meritokrasi	49
1.2.3. Bilgi Endüstrisi	49
1.2.4. Kuramsal Bilgi	51
1.2.5. Uzmanlaşmış Elit	51
1.2.6. Sanayi Sonrası Toplum Tezleri ve Daniel Bell	52
1.2.7. Enformasyon Toplumu	62
1.2.7.1. Castells'in Ağ Toplumu Teorisi	66
1.2.8. Enformasyon Toplumu Eleştirileri	70
1.2.8.1. Anthony Giddens ve Enformasyon Toplumu	70
1.2.8.2. Marco Ampuja ve Herbert Schiller	72
1.2.8.3. Kevin Robins ve Frank Webster	75
1.2.9. Sayısal Uçurum ve Bilgi Eksikliği	76
1.3. Enformasyon Toplumu ve Eğitim	79
1.3.1. Enformasyon Toplumunda Eğitimin Gereklileri	80
1.3.2. Eğitimin Oyunlaştırılması	85
1.3.3. Pandemi Sürecinde Eğitim	88
1.3.3.1. Covid-19 Pandemisi ve Eğitim Alanındaki Yansımaları	91
1.3.3.2. Somut ve Soyut Eğitim Teknolojileri	93
1.3.3.3. Uzaktan Eğitimde Ders Tasarımı Denklemiindeki Değişkenleri Tanımlamak	94
1.3.3.4. Ölçme ve Değerlendirme: Süreç ve Sonuç Odaklı Yaklaşımlar	95
1.3.3.5. Dijital Ayak İzleri, Dijital Verilerin Korunması ve Etik Kaygılar	95
1.3.3.6. Ebeveynlerin Yeni Rollerini	96
1.3.3.7. Eğitim Sürecindeki Diğer Paydaşların Artan veya Yeni Ortaya Çıkan Rollerini	96
1.3.3.8. Dijital Yeterlilikler ve Dijital Beceriler	97
1.3.3.9. Eğitimde Açıklık	97
1.3.3.10. Sosyal Eşit (siz)lik	98
1.3.3.11. Travma ve Kaygı	98
1.3.3.12. İlgi, Anlayış ve Empati Pedagojisi	99

2. EKLAN SÜRESİ ARAŞTIRMALARI VE EKLAN BAĞIMLILIĞI.....	101
2.1. Ekran Nedir?.....	102
2.2. Ekran Süresi.....	104
2.3. Ekran Kullanımı	105
2.3.1. Ekran Riskleri	106
2.3.2. Ekran Kullanımında Süper Uygulamalar	112
2.4. Ekran Kültürü	114
2.5. Kuşak Farklılıkları.....	116
2.5.1. Kuşakların Sınıflandırılması	117
2.5.1.1. Sessiz Kuşak	119
2.5.1.2. Bebek Patlaması Kuşağı (Baby Boomers)	120
2.5.1.3. X Kuşağı	122
2.5.1.4. Y Kuşağı	123
2.5.1.5. Z Kuşağı.....	124
2.5.1.6. Kuşak Farklılıkları	126
2.6. Ekranın Bireyselleşmesi	130
2.7. Çoklu Ekran Kullanımı.....	133
2.8. Bağımlılık ve Bağımlılık Psikolojisi.....	136
2.8.1. İnternet ve Teknoloji Bağımlılığı.....	139
2.8.2. Dijital Oyun Bağımlılığı	145
2.9. İzler Kitle.....	146
3. YENİ MEDYA TEKNOLOJİLERİ BAĞLAMINDA GENÇLERİN EKLAN KULLANIMI: BAĞIMLILIK MI YETERLİLİK Mİ?	149
3.1. Çalışmanın Amacı ve Konusu	149
3.2. Araştırma Soruları ve Hipotezler	150
3.3. Hedef Çalışma Evreni.....	152
3.4. Çalışmanın Yöntemi	153
3.5. Analiz Süreci ve Adımları	154
3.5.1. Veri Toplama Araçları	155
3.5.2. Verilerin Analizi	155
3.6. Nitel Araştırmaya İlişkin Ulaşılan Temel Bulgular	156
3.6.1. Rehber Öğretmenlere İlişkin Bulgu ve Yorumlar	157

3.6.1.1. Ekran Bağımlılığı Kategorisi	157
3.6.1.2. Ekran Bağımlılığı Belirtileri ve Nedenleri Kategorisi.....	160
3.6.1.3. Ekran Süresi Kategorisi.....	162
3.6.1.4. Ekran Süresi ve Akademik Başarı Kategorisi	165
3.6.1.5. Teknolojik Yeterlilik Kategorisi	166
3.6.1.6. Ekran Süresi ve Teknolojik Yeterlilik İlişkisi	171
3.6.2. Ebeveynlere İlişkin Bulgu ve Yorumlar	172
3.6.2.1. Ebeveyn Ekran Bağımlılığı Kategorisi.....	175
3.6.2.2. Ebeveyn Ekran Bağımlılığı Belirtileri ve Nedenleri Kategorisi	178
3.6.2.3. Ebeveyn Ekran Süresi Kategorisi.....	182
3.6.2.4. Ebeveyn Ekran Süresi ve Akademik Başarı Kategorisi	188
3.6.2.5. Ebeveyn Teknolojik Yeterlilik Kategorisi.....	189
3.6.2.6. Ebeveyn Ekran Süresi ve Teknolojik Yeterlilik İlişkisi	193
3.6.3. Öğrencilere İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	194
3.6.3.1. Öğrenci Ekran Bağımlılığı Kategorisi.....	196
3.6.3.2. Öğrenci Ekran Bağımlılığı Belirtileri ve Nedenleri Kategorisi	203
3.6.3.3. Öğrenci Ekran Süresi Kategorisi	207
3.6.3.4. Öğrenci Ekran Süresi ve Akademik Başarı Kategorisi	212
3.6.3.5. Öğrenci Teknolojik Yeterlilik Kategorisi.....	215
3.6.3.6. Öğrenci Ekran Süresi ve Teknolojik Yeterlilik İlişkisi	223
3.7. Nicel Araştırmaya İlişkin Ulaşılan Temel Bulgular	226
3.7.1. Güvenilirlik Analizi Sonuçları	226
3.7.2. Geçerlilik Analizi Sonuçları.....	228
3.7.3. Demografik Bulgulara İlişkin Değerlendirme.....	231
3.7.4. Öğrencilerin Ekran Kullanım Özelliklerine İlişkin Bulgular	234
3.7.5. Nicel Araştırma Hipotezlerine Yönelik Bulgular.....	238
3.7.5.1. Öğrencilerin Kişisel Özelliklerine Göre Teknoloji Yeterliliği Düzeyleri Arasındaki Farklar.....	239
3.7.5.2. Öğrencilerin Ekran Kullanım Özelliklerine Göre Teknoloji Yeterliliği Düzeyleri Arasındaki Farklar	241
3.7.5.3. Öğrencilerin Kişisel Özelliklerinin Teknoloji Yeterliliği Düzeyleri Üzerindeki Etkisi.....	243

3.7.5.4. Öğrencilerin Ekran Kullanım Özelliklerinin Teknoloji Yeterliliği Düzeyleri Üzerindeki Etkisi	245
3.7.5.5. Öğrenci ve Rehber Öğretmenlerin Teknoloji Yeterliliği Görüşleri Arasındaki Farklar	246
3.7.5.6. Öğrenci ve Ebeveynlerin Teknoloji Yeterliliği Görüşleri Arasındaki Farklar	247
3.7.5.7. Ebeveyn ve Rehber Öğretmenlerin Teknoloji Yeterliliği Görüşleri Arasındaki Farklar	248
4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	251
4.1. Tartışma	251
4.1.1. Ekran Bağımlılığı Kategorisi	251
4.1.2. Ekran Bağımlılığı Nedeni Kategorisi.....	256
4.1.3. Ekran Süresi Kategorisi	259
4.1.4. Ekran Süresi ve Akademik Başarı Kategorisi	260
4.1.5. Teknolojik Yeterlilik Kategorisi	261
4.1.6. Ekran Süresi ve Teknolojik Yeterlilik İlişkisi	264
4.1.7. İlişkisel Tarama ve Nicel Veri Analizi Sonuçları	265
4.2. Sonuç	267
4.3. Öneriler.....	273
KAYNAKÇA	277
EKLER	311
Ek 1. Öğrencilere Yönelik Anket Soruları.....	311
Ek 2. Öğrenci Görüşmesi.....	315
Ek 3. Ebeveynlere Yönelik Anket Soruları	317
Ek 4. Psikolojik Danışmanlara/ Rehber Öğretmenlere Yönelik Anket Soruları ...	318

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Elektrikte başlıca gelişmeler (Freeman ve Louca, 2001).	56
Tablo 2. İnternet teknolojisinin gelişimindeki başlıca olaylar (İTÜBİDB, 2013)	58
Tablo 3. Yoneji Masuda'nın sanayi toplumundan enformasyon toplumuna geçiş sürecini anlatan görseli (Masuda, 1990).	65
Tablo 4. Masuda'nın bilgisayar iletişim devrimi ve toplumsal etkilerini anlatan görseli (Masuda, 1990).	66
Tablo 5. Sanayi toplumundan enformasyon toplumuna geçişte eğitimde yaşanan değişimler.....	83
Tablo 6. Covid-19 pandemisinin küresel etkisi (WHO, 2020b).	89
Tablo 7. Covid-19 pandemisiyle eğitimin kesintiye uğradığı ülkeler (UNESCO, 2020b).	90
Tablo 8. Türkiye'de Covid-19 ile eğitimin kesintiye uğramasından etkilenen öğrenci nüfusu (UNESCO, 2020b).	91
Tablo 9. Gençlerin üstlendikleri rollere göre çevrim-içi riskler (Livingstone vd., 2015)	108
Tablo 10. Gençlerin çevrim-içi ortamlarda karşılaştıkları risklerle ilgili bir sınıflama.....	110
Tablo 11. Literatürde yer alan kuşakların sınıflandırılması (Reeves ve Oh, 2008)	118
Tablo 12. Kuşakların karakteristik özellikleri (Alternatif Bank Kariyer, 2014; Göksel ve Güneş, 2017; Ülker, 2013).	126
Tablo 13. Kuşaklararası farklılıklar	130
Tablo 14. Rehber öğretmenlerin demografik bilgilere göre dağılımları	157
Tablo 15. Rehber öğretmenlerin "Sizce bilgisayar bağımlılığı / ekran bağımlılığı nedir?" sorusuna verdikleri yanıtların kategorileri.....	158
Tablo 16. Rehber öğretmenlerin "Aileler, çocukları ekranda ders çalışıyorsa bunu çoğu zaman ekran bağımlılığıyla ilişkilendirmiyor. Sizce haklılar mı? " sorusuna verdikleri yanıtların kategorileri.....	159
Tablo 17. Rehber öğretmenlerin "Sizce bilgisayar / ekran bağımlılığının belirtileri nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtların kategorileri.....	160

Tablo 18. Rehber öğretmenlerin, “Sizce bağımlılığa yol açan etkenler ve içerikler nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtların kategorileri	162
Tablo 19. Rehber öğretmenlerin “Lise çağındaki bir öğrencinin ekranda geçirdiği süre ne kadar olmalıdır? ” sorusuna verdikleri yanıtların kategorileri	163
Tablo 20. Rehber öğretmenlerin “Sizce ergenlik döneminde olan bir öğrenci ekranda kalma süresini kendisi belirleyebilir mi? ” sorusuna verdikleri yanıtların kategorileri	163
Tablo 21. Rehber öğretmenlerin, ‘Öğrencilerinizin ebeveynlerinin, çocuklarının ekran kullanım süresiyle ilgili yaklaşımı nedir?’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	164
Tablo 22. Rehber öğretmenlerin, ‘‘Son aylarda bütün dünyayı etkisi altına alan Coronavirüs salgını gençlerin ekran kullanım süresini artırmış mıdır? (artırmışsa neden?)’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	165
Tablo 23. Rehber öğretmenlerin, ‘‘Ekran kullanım süresi akademik başarıyı nasıl etkiler?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	166
Tablo 24. Rehber öğretmenlerin, ‘‘Günün çoğunu ekran başında geçiren meslek grupları için ekran bağımlılığından söz edilebilir mi?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	167
Tablo 25. Rehber öğretmenlerin ‘‘Sizce teknolojik yeterlilik nedir ve nasıl sağlanır?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	168
Tablo 26. Rehber öğretmenlerin, ‘‘Okulunuzun ekran bağımlılığı-teknolojik yeterlilik konusunda belirlemiş olduğu bir yaklaşım bulunuyor mu?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	169
Tablo 27. Rehber öğretmenlerin ‘‘Son aylarda bütün dünyayı etkisi altına alan Coronavirüs salgını sürecinde gençlerin ekran kullanım süresi teknolojik yeterliliklerini artırmış mıdır? (artırmışsa neden?)’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	170
Tablo 28. Rehber öğretmenlerin, ‘‘Sizce ekran süresinin sınırlandırılması öğrencilerin teknoloji yeterliliği ve bilinci kazanmasını nasıl etkiler?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	171
Tablo 29. Ebeveynlerin demografik bilgilere göre dağılımları	172
Tablo 30. Ebeveynlerin ‘‘Sizce bilgisayar bağımlılığı/ ekran bağımlılığı nedir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	176
Tablo 31. Ebeveynlerin, ‘‘Çocuklar ekranda ders çalışıyorlarsa bu durum ekran bağımlılığı olarak görülebilir mi?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	177
Tablo 32. Ebeveynlerin ‘‘Sizce bilgisayar/ ekran bağımlılığının belirtileri nelerdir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	179

Tablo 33. Ebeveynlerin ‘‘Sizce bağımlılığa yol açan etkenler ve içerikleri nelerdir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	180
Tablo 34. Ebeveynlerin, ‘‘Ekranı / interneti en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Oyun, alışveriş, sosyal medya vb.)’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	182
Tablo 35. Ebeveynlerin ‘‘Lise çağındaki bir öğrencinin ekranda geçirdiği süre ne kadar olmalıdır?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	183
Tablo 36. Ebeveynlerin ‘‘Ergenlik döneminde olan bir öğrenci ekranda kalma süresini kendisi belirleyebilir mi?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	184
Tablo 37. Ebeveynlerin, ‘‘Çocuklarınızın ekran kullanım süresiyle ilgili yaklaşımınız / tutumunuz nedir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	185
Tablo 38. Ebeveynlerin, ‘‘Anne baba olarak sizin ekran / internet kullanım süreniz nedir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	186
Tablo 39. Ebeveynlerin ‘‘ Son aylarda bütün dünyayı etkisi altına alan Coronavirüs salgını gençlerin ekran kullanım süresini artırmış mıdır? (artırmışsa neden?)’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	188
Tablo 40. Ebeveynlerin ‘‘Ekran kullanım süresi akademik başarıyı nasıl etkiler?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	189
Tablo 41. Ebeveynlerin, ‘‘Gününün çoğunu ekran başında geçiren meslek grupları (bilgisayar veya yazılım mühendisi, editör, grafik tasarımcısı, bankacı vb.) için de ekran bağımlılığında söz edilebilir mi? Neden?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	190
Tablo 42. Ebeveynlerin ‘‘Sizce teknolojik yeterlilik nedir ve nasıl sağlanır?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	191
Tablo 43. Ebeveynlerin ‘‘Son aylarda bütün dünyayı etkisi altına alan Coronavirüs salgını sürecinde gençlerin ekran kullanım süresi teknolojik yeterliliklerini artırmış mıdır? (artırmışsa neden?)’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	193
Tablo 44. Ebeveynlerin, ‘‘Sizce ekran süresinin sınırlandırılması öğrencilerin teknoloji yeterliliği ve bilinci kazanmasını nasıl etkiler?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	194
Tablo 45. Öğrencilerin demografik bilgilere göre dağılımları	195
Tablo 46. Öğrencilerin ‘‘Sizce ekran bağımlılığı nedir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	197

XIV

Tablo 47. Öğrencilerin ‘‘Ekran kullanım süresi bağımlılığı artırmıştır. (artırmışsa neden artırmıştır?) ‘’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	199
Tablo 48. Öğrencilerin ‘‘ Aileler, çocukları ekranda ders çalışıyorsa bunu çoğu zaman ekran bağımlılığıyla ilişkilendirmiyor. Sizce haklılar mı? ‘’ sorusuna verdikleri yanıtların kategorileri	202
Tablo 49. Öğrencilerin, ‘‘Sizce ekran bağımlılığının belirtileri nelerdir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	203
Tablo 50. Öğrencilerin, ‘‘Sizce bağımlılığa yol açan etkenler ve içerikler nelerdir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	206
Tablo 51. Öğrencilerin, ‘‘Lise çağındaki bir öğrencinin ekranda geçirdiği süre ne kadar olmalıdır?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	209
Tablo 52. Öğrencilerin, ‘‘Ailenizin, ekran kullanım sürenizle ilgili size karşı tutumu nedir?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	210
Tablo 53. Öğrencilerin, ‘‘Sizce ergenlik döneminde ve sınav sürecinde olan bir öğrenci ekranda kalma süresini kendisi belirleyebilir mi?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	212
Tablo 54. Öğrencilerin, ‘‘Ekran kullanım süresi akademik başarıyı nasıl etkiler?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	214
Tablo 55. Öğrencilerin, ‘‘Sizce teknolojik yeterlilik nedir ve nasıl sağlanır?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	216
Tablo 56. Öğrencilerin ‘‘Ekran kullanım süresi teknolojik yeterliliği artırmıştır. (artırmışsa neden artırmıştır?)’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri	218
Tablo 57. Öğrencilerin, ‘‘Okulunuzun ekran bağımlılığı-teknolojik yeterlilik konusunda belirlemiş olduğu bir yaklaşım bulunuyor mu?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	219
Tablo 58. Öğrencilerin, ‘‘Gününün çoğunu ekran başında geçiren meslek grupları (bilgisayar veya yazılım mühendisi, editör, grafik tasarımcısı, bankacı vb.) için de ekran bağımlılığından söz edilebilir mi? neden?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	222
Tablo 59. Öğrencilerin, ‘‘Sizce ekran süresinin sınırlandırılması öğrencinin teknoloji yeterliliği ve bilinci kazanmasını nasıl etkiler?’’ sorusuna verdikleri yanıtlar ve kategorileri.....	224
Tablo 60. Her bir maddenin madde dışı ortalama, varyans, madde-toplam korelasyon ve Cronbach Alpha değerleri	227
Tablo 61. Split Half Gutmann ve Spearman-Brown testi sonuçları	228

Tablo 62. Her bir madde için hesaplanan KGO değerleri	229
Tablo 63. Ölçek geçerliliği için yapılan faktör analizi sonuçları.....	230
Tablo 64. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları.....	231
Tablo 65. Yaş durumu dağılımı.....	231
Tablo 66. Okul başarı puanı dağılımı	232
Tablo 67. Okul türü dağılımı	232
Tablo 68. Sınıf durumu dağılımı	232
Tablo 69. Gelir düzeyi dağılımı.....	233
Tablo 70. Anne eğitim durumu dağılımı	233
Tablo 71. Baba eğitim durumu dağılımı.....	233
Tablo 72. “Aşağıdaki araçlardan hangileri ile internete bağlıyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı	234
Tablo 73. “İnternete bağlandığınız ekranları/araçları ne kadar süredir kullanıyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların dağılımı	234
Tablo 74. “Ekran kalma süreniz gün içerisinde ortalama kaç saat?” sorusuna verilen cevapların dağılımı.....	235
Tablo 75. Ekranı günlük kullanım sayısı dağılımı.....	235
Tablo 76. Ekran kullanımının araçlarının değerlendirilmesi	236
Tablo 77. “Ekran kullanımını hangi amaç ile gerçekleştirdiğinizi en çoktan (4) aza doğru (1) sıralayınız” sorusuna verilen cevapların dağılımı	236
Tablo 78. “Sizce ekran bağımlılığı nedir?” sorusuna verilen cevapların dağılımı	237
Tablo 79. “Sizce teknolojik yeterlilik nedir?” sorusuna verilen cevapların dağılımı	238
Tablo 80. Teknolojik yeterlilik düzeyi dağılımının normallik testi için yapılan Kolmogorov Smirnov Testi sonuçları	239
Tablo 81. Öğrencilerin Kişisel Özelliklerine Göre Teknoloji Yeterliliği Düzeyleri Arasındaki Farklar	240
Tablo 82. Öğrencilerin Ekran Kullanım Özelliklerine Göre Teknoloji Yeterliliği Düzeyleri Arasındaki Farklar	242
Tablo 83. Kişisel özellikler ile teknolojik yeterlilik arasındaki ilişki için yapılan Spearman’s rho korelasyon analizi sonuçları.....	243
Tablo 84. Kişisel özelliklerin teknoloji yeterliliği üzerine etkisine yönelik GLM modeli sonuçları.....	244
Tablo 85. Ekran kullanım özellikleri ile teknolojik yeterlilik arasındaki ilişki için yapılan Spearman’s rho korelasyon analizi sonuçları	245

Tablo 86. Ekran kullanım özelliklerin teknoloji yeterliliği üzerine etkisine yönelik GLM modeli.....	246
Tablo 87. Öğrenci ve rehber öğretmenlerin teknoloji yeterliliğinin göstergesi olarak ekran karşısında geçirilen süre ile akademik başarı ilişkisine yönelik görüşleri arasındaki farklar	247
Tablo 88. Öğrenci ve ebeveynlerin teknoloji yeterliliğinin göstergesi olarak ekran karşısında geçirilen süre ile akademik başarı ilişkisine yönelik görüşleri arasındaki farklar	248
Tablo 89. Ebeveyn ve rehber öğretmenlerin teknoloji yeterliliğinin göstergesi olarak ekran karşısında geçirilen süre ile akademik başarı ilişkisine yönelik görüşleri arasındaki farklar	249

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Dijital ve medya okuryazarlığının temel yeterlikleri (Hobbs, 2010a)	33
Şekil 2. Bağımlılık teması ve kategoriler	158
Şekil 3. Ebeveyn görüşü teması ve kategoriler.....	159
Şekil 4. Bağımlılık belirtileri teması ve kategoriler.....	160
Şekil 5. Bağımlılık etkenleri teması ve kategoriler	161
Şekil 6. Ekran süresi teması ve kategoriler.....	162
Şekil 7. Ekran süresi belirleme teması ve kategoriler.....	163
Şekil 8. Ebeveyn yaklaşımı teması ve kategoriler	164
Şekil 9. Koronavirüs etkisi teması ve kategoriler	165
Şekil 10. Akademik başarı etkisi teması ve kategoriler.....	166
Şekil 11. Meslek gruplarının ekran bağımlılığı teması ve kategoriler.....	167
Şekil 12. Teknolojik yeterlilik teması ve kategoriler.....	168
Şekil 13. Bağımlılık yaklaşımı teması ve kategoriler	169
Şekil 14. Koronavirüsün teknolojik yeterliliğe etkisi teması ve kategoriler.....	170
Şekil 15. Süre sınırlamasının etkisi teması ve kategoriler	171
Şekil 16. Bağımlılık teması ve kategoriler	176
Şekil 17. Ebeveyn görüşü teması ve kategoriler.....	177
Şekil 18. Bağımlılık belirtileri teması ve kategoriler.....	178
Şekil 19. Bağımlılık etkenleri teması ve kategoriler	180
Şekil 20. Ebeveyn yaklaşımı teması ve kategoriler	181
Şekil 21. Ekran süresi teması ve kategoriler.....	183
Şekil 22. Ekran süresi belirleme teması ve kategoriler.....	184
Şekil 23. Ebeveyn yaklaşımı teması ve kategoriler	185
Şekil 24. Ebeveyn yaklaşımı teması ve kategoriler	186
Şekil 25. Koronavirüsün teknolojik yeterliliğe etkisi teması ve kategoriler.....	187
Şekil 26. Akademik başarı etkisi teması ve kategoriler.....	188
Şekil 27. Meslek gruplarının ekran bağımlılığı teması ve kategoriler.....	189

XVIII

Şekil 28. Teknolojik yeterlilik teması ve kategoriler.....	191
Şekil 29. Koronavirüsün teknolojik yeterliliğe etkisi teması ve kategoriler.....	192
Şekil 30. Süre sınırlamasının etkisi teması ve kategoriler.....	193
Şekil 31. Ekran bağımlılığı teması ve kategoriler.....	197
Şekil 32. Ekran kullanım süresi bağımlılığı teması ve kategoriler.....	199
Şekil 33. Ebeveyn görüşü teması ve kategoriler.....	202
Şekil 34. Ekran bağımlılığı nedeni teması ve kategoriler.....	203
Şekil 35. Ekran bağımlılığı nedeni teması ve kategoriler.....	205
Şekil 36. Ekran süresi kategorisi.....	208
Şekil 37. Ekran süresi teması ve kategoriler.....	210
Şekil 38. Ekran süresi ve akademik başarı teması ve kategoriler.....	212
Şekil 39. Ekran süresi ve akademik başarı teması ve kategoriler.....	214
Şekil 40. Teknolojik yeterlilik teması ve kategoriler.....	216
Şekil 41. Ekran kullanım etkisi teması ve kategoriler.....	218
Şekil 42. Bağımlılık yaklaşımı öğrenci teması ve kategoriler.....	219
Şekil 43. Ekran süresi ve teknolojik yeterlilik teması ve kategoriler.....	222
Şekil 44. Ekran süresi ve teknolojik yeterlilik teması ve kategoriler.....	224

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Yetiştirme Kuramının Kavramsal Modelinin Şematik Gösterimi (Hawkins ve Pingree, 1983).....	10
Grafik 2. İş Piyasası İçin Mevcut Eğitiminizi ve Yeteneklerinizi Nasıl Değerlendiriyorsunuz? (Katılımcı %'si) (World Economic Forum, 2019)	16
Grafik 3. ASEAN Gençlerinin İş Değiştirmesinin Temel Nedenleri (Katılımcı %'si) (World Economic Forum, 2019)	17
Grafik 4. ASEAN Gençlerinin Bugün Çalıştıkları Yerler ve Gelecekte Çalışmak İstedikleri Yerler (Katılımcı %'si) (World Economic Forum, 2019)	18
Grafik 5. İnternette rahatsız olduğunuz konular nelerdir? (%)	37
Grafik 6. Siber zorbalıktan rahatsız olanların demografik özellikleri (%)	38
Grafik 7. Siber zorbalıktan rahatsız olanların demografik özellikleri (%)	39
Grafik 8. Bilim, teknoloji, endüstri, ekonomi ve eğitim döngüsü (Özilgen, 2010).	50
Grafik 9. Çevrim-içi risklerle ilgili bir sınıflandırma (Livingstone ve Haddon, 2008)	108
Grafik 10. Çevrim-içi riskler (De Moore vd., 2008)	109
Grafik 11. Ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısı	173
Grafik 12. Ebeveynlerin yaş dağılımları.....	173
Grafik 13. Ebeveynlerin hane geliri	174
Grafik 14. Öğrencilerin ebeveynlerinin anne eğitim düzeyi.....	174
Grafik 15. Öğrencilerin ebeveynlerinin baba eğitim düzeyi.....	175

RESİM LİSTESİ

Resim 1. Birinci endüstri dönemindeki icatlar	54
Resim 2. İkinci endüstri dönemindeki icatlar	55
Resim 3. Üçüncü endüstri dönemindeki icatlar	59

KISALTMALAR

AAP	Amerikan Pediatri Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Acatech	Alman Ulusal Bilim ve Mühendislik Akademisi
Arpanet	Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı
BIT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM	Birleşmiş Milletler
DEHB	Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu
Dr	Doktor
EBA	Eğitim Bilişim Ağı
ERE	Emergency remote education- Acil Uzaktan Eğitim
F	One Way ANOVA F Testi
FCC	Federal İletişim Komisyonu
GLM	Genel Lineer Model
GSMH	Gayri-Safi Milli Hâsıla
HD	Yüksek çözünürlüklü
HES	Hayat Eve Sığar
HIW	Hole in The Wall – Duvardaki Delik
ICD	International Classification of Diseases
ICT	Bilgi ve iletişim teknolojisi
KGO	Kapsam Geçerlilik Oranı
KMO	Kaiser Meyer Olkin
MIE	Minimally Invasive Education - Minimal Düzeyde Yaygın Eğitim
NTIA	National Telecommunications and Information Administration
RCPCH	İngiltere Kraliyet Pediatri ve Çocuk Sağlığı Koleji
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SS	Standart Sapma
TDK	Türk Dil Kurumu

XXIV

UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UTB	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
W	Welch Testi
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
vb	ve benzeri
vd	ve diğerleri
vs.	vesaire
yy	yüzyıl

COVID-19 PANDEMIC AND TECHNOLOGICAL COMPETENCE: AN EXAMINATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS' SCREEN USE BEHAVIORS AND SCREEN TIME

ÖZET

Uzun süreli ekran kullanımının bağımlılık başta olmak üzere pek çok teknolojik hastalığa sebep olduğu, sosyal ilişkileri olumsuz etkilediği ve işlevselliği düşürdüğü iddiası, ekrandaki mevcut içeriklerin göz ardı edilerek ekran başında geçirilen süreye odaklanılmasına neden olmaktadır.

Teknolojinin hayatın bir parçası olduğu ve bilinçli kullanımla olumlu etkilerinden yararlanılarak, bağımlılıktan çok teknolojik yeterliliğe nasıl dönüştürülebileceği bu çalışmada odaklanılan ana fikir olarak belirlenmiştir. Çalışmada ekran, ekran süresi, ekran kullanımı ile ilişkili kavramlar, konuyla ilgili istatistiksel veriler, ekran bağımlılığı ve ekran bağımlılığıyla ilişkili diğer bağımlılık türleri incelenmiştir. Konunun detaylı analizi Enformasyon Toplumu Kuramları kapsamında yer alan Manuel Castells'in Ağ Toplumu Teorisi ve Sonia Livingstone'un ekran kullanımını sadece "riskler" değil, aynı zamanda sağlayacağı "fırsatlar" üzerinden de ele alan yaklaşımına dayanmaktadır. Gerek Castells tarafından ortaya koyulan kitlesel öz iletişim kavramı, gerekse Livingstone tarafından öne sürülen ekran bağımlılığı konuları bir arada değerlendirildiğinde, teknoloji bağımlılığı, internet bağımlılığı, teknoloji okuryazarlığı gibi birçok kavramın, bir üst çatı altında, teknolojik yeterlilik bağlamında ele alınması gerekir. Bu noktada, teknoloji ve teknolojiyi sunan cihazların sahip olduğu özellikler ön plana çıkmaktadır.

Dünya üzerindeki olumsuz etkileri her geçen gün artan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi kategorisine alınan Covid-19 hastalığı nedeniyle eğitimin uzaktan sürdürülmesi, birçok hizmetin ve servisin online platformlar üzerinden yürütülmesi hem ekran süresi ve ekran içeriği hem de bireylerin ekran başında geçirdikleri süre konusunda önemli tartışmalara yol açmıştır.

Araştırmada, öğrencilerin ekran bağımlılığı ve ekran başında geçirdikleri süre ile teknolojik yeterlilik ve akademik başarılarının arasındaki ilişkiler öğrenci, rehber öğretmen ve ebeveyn görüşlerine göre incelenmiştir.

Araştırmada, nitel ve nicel veri toplama yöntemleri birlikte kullanılmış ve çalışma grubu örneklem seçimi ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede

nitel verileri için 54 rehber öğretmen, 137 ebeveyn ve 304 öğrenci katılımıyla görüşülmüştür. 2020-2021 öğretim yılında İstanbul ili merkez ve ilçe merkezlerinde bulunan toplam 6 farklı liseden öğrenciler üzerinde Teknolojik Yeterlilik Ölçeği ve demografik sorular içeren anket formu uygulanmıştır.

Nitel araştırmada elde edilen sonuçlara göre ekran bağımlılığı, ekranda kalma süresi, teknolojik yeterlilik ve pandemi sürecinde ekran karşısında geçirilen süre konularında rehber öğretmen ve ebeveynler geçirilen süre üzerinde dururken, öğrenciler ise ekran karşısında geçirilen süre kadar, içeriğin ve sebebin de önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Rehber öğretmenler pandemi süreci de olsa, ekran başında fazla süre geçirmenin olumsuz ve kabul edilmemesi gereken bir durum olduğunu ifade ederken, ebeveynler ise pandemi sürecinden ötürü bu durumun nispeten kabul edilebilir olduğunu ifade etmişlerdir. Teknolojik yeterlilik, kısaca bilgi, beceri ve duygusal bağlılık arasında bir denge içermektedir. Tam anlamıyla insanın ustalığını kullanma veya ustalık yapma eylemi olarak tanımlanabilir (Hansen, 2008).

Rehber öğretmen ve ebeveynler X ve Y kuşağının yargılayıcı, kesin hükümlü, teknofobik ve analitik olmayan düşünce yapısıyla ekran bağımlılığını değerlendirirken; öğrenciler ise Z kuşağının özelliklerine daha uygun şekilde, hedonist ve pragmatik bir yaklaşımla ekran bağımlılığını değerlendirmektedirler. Çalışmanın dijital teknolojiler ve eğitim eksenindeki literatüre bir katkı sağlaması temenni edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekran bağımlılığı, teknolojik yeterlilik, enformasyon toplumu, iletişim, pandemi, covid 19, eğitim

ABSTRACT

The claim that long-term screen use causes many technological disorders, particularly addiction, affects social relations negatively and reduces functionality; brings about focusing on the time that spent in front of the screen via ignoring the present content on the screen.

The main idea of this study is that technology is a part of life and how to transform it from addiction to technological competence by utilizing its positive effects via conscious use. In the study, screen, screen time, concepts related to screen use, statistical data on this subject, screen addiction and other addiction types related to screen addiction were examined. The detailed analysis of

the subject has been handled within the framework of Castells' Network Society Theory, which is within the scope of Information Society Theories.

Due to the Covid-19 disease, whose negative effects on the world are increasing day by day and which has been taken into the pandemic category by the World Health Organization, maintaining education in distance and the practicing of many labours and services over online platforms have led to significant debates on both screen time and screen content and the time individuals spend on the screen.

In the research, the relationships between students' screen addiction and the time they spend in front of the screen and their technological competence and academic achievement were examined according to the students', teachers' and parents' opinions.

In the research, qualitative and quantitative data collection methods were used together and the sample selection of the study group was carried out separately for each methods. In this context, 54 teachers, 137 parents and 304 students were interviewed for qualitative data. In the 2020-2021 academic year, a questionnaire containing the Technological Competence Scale and demographic questions was applied to students from 6 different high schools located in the city center and district centers of Istanbul.

According to the qualitative research results, while the teachers and parents put emphasize on the screen time in the subjects of screen addiction, screen time, technological competence and screen use duration during the pandemic, the students stated that the content and reasons are as important as the screen time. While teachers stated that spending too much time in front of the screen is a damaging and unacceptable situation, even if in the pandemic, parents stated that this situation is relatively acceptable due to the pandemic.

While teachers and parents evaluate screen addiction of X and Y generations with the judgmental, definitive, technophobic and non-analytic mindset; students evaluate screen addiction with a hedonist and pragmatic approach which is more suitable for the characteristics of the Z generation. It is hoped that the study will contribute to the literature on digital technologies and education.

Keywords: Screen addiction, technological competence, information society, communication, pandemic, covid 19, education

